

ВІДГУК

офіційного опонента докт. філол. наук, професора І. С. Шевченко
на дисертацію Кузьменко О.Ю. «Презентація респондента в
англійськомовному інтерв'ю масмедійного дискурсу: лінгвокомунікативний і
лінгвокогнітивний виміри», подану на здобуття наукового ступеня кандидата
філологічних наук із спеціальності 10.02.04 – германські мови

Рецензоване дослідження присвячене актуальній та важливій проблемі — встановленню комунікативних стратегій і тактик та лінгвокогнітивних характеристик презентації респондента в інтерв'ю англійськомовних популярних журналів масмедійного дискурсу. З одного боку, в останні роки когнітивно-дискурсивні студії набули особливої актуальності, як свідчать дослідження вітчизняних вчених і, зокрема, Харківської та Херсонської лінгвістичних шкіл, та публікації провідних зарубіжних прагматистів і когнітивістів Е. Трого, Д. Вілсон і Р. Карстон, Дж. Калпепера, Е. Фулена та інших (див. *Journal of Pragmatics*, 2019, Vol 145 та ін.). З іншого боку, дисертація О. Кузьменко підіймає своєчасні й актуальні проблеми дискурсу масмедіа та жанрології (генристики).

Актуальність роботи також визначається залученням доробку когнітивно-комунікативної лінгвістики до встановлення стратегій презентації і самопрезентації респондента в інтерв'ю англійськомовних популярних журналів.

Метою дослідження є виявлення комунікативних стратегій і тактик презентації респондента та їх лінгвокогнітивних властивостей в інтерв'ю популярних журналів сучасного англійського масмедійного дискурсу. Новим є як об'єкт аналізу – вербальні засоби презентації і самопрезентації респондента в сучасних англійськомовних інтерв'ю популярних журналів масмедійного дискурсу, так і його предмет – комунікативні та лінгвокогнітивні особливості цих (само)презентацій.

Дисертація О.Ю. Кузьменко безпосередньо пов'язана з науковою темою "Системно-структурний та когнітивно-комунікативний аспекти дослідження одиниць мови", що розробляється кафедрою англійської філології та перекладу імені Д. І. Квеселевича навчально-наукового інституту іноземної філології Житомирського державного університету імені Івана Франка (номер державної реєстрації 0112U002273).

Методологічно дослідження спирається на доробок комунікативно-когнітивних студій, що разом із застосуванням сучасних методів аналізу та достатнім за обсягом матеріалом дослідження (2274 текстових фрагментів, дібраних з 715 текстів англомовних інтерв'ю популярних жіночих і чоловічих журналів за 2012-2016 роки) визначає обґрунтованість наукових положень і висновків, зроблених у роботі, забезпечує їх надійність та достовірність.

Наукова новизна проведеного дослідження полягає в тому, що у ньому в результаті здійсненого комплексного аналізу (само)презентації респондента інтерв'ю популярних журналів з позиції комунікативно-когнітивної парадигми вперше:

- схарактеризовано дистинктивні ознаки, що властиві сучасним інтерв'ю популярних журналів;
- виявлено прагма-стилістичні особливості представлення і самопредставлення респондента;
- встановлено потенціал структурно-композиційної побудови текстів інтерв'ю, що слугують (само)презентації особистості респондента;
- змодельовано концептуальні ознаки респондента і журналіста та реконструйовано когнітивні характеристики респондента, що містяться у слотах "ХТОСЬ₂" і "ТАКИЙ₂";
- інвентаризовано тактики стратегії презентації респондента та систематизовано засоби їх реалізації у дискурсі інтерв'ю.

Теоретична значущість одержаних результатів визначається їх внеском у теорію дискурсу, у комунікативну лінгвістику, зокрема, дослідження стратегій і тактик (само)презентації, у генристику, когнітивну лінгвістику і концептологію.

Суттєва практична цінність результатів і висновків роботи полягає у можливості їх застосування у курсах теорії комунікації, спецкурсах із генристики, прагмалінгвістики, дискурсології, фреймової семантики, у практиці PR; у наукових дослідженнях студентів і аспірантів.

Оформлення роботи і виклад матеріалу у цілому заслуговують позитивної оцінки. Робота має логічну структуру і складається із вступу, чотирьох розділів із висновками, загальних висновків, бібліографії (291 наукова робота) та списку джерел ілюстративного матеріалу (публікацій у популярних журналах останнього десятиліття). Наведені таблиці і додатки добре ілюструють результати дослідження.

Усі основні положення роботи відображені в 11 одноосібних публікаціях авторки, які вийшли друком у фахових виданнях України (6 статей), за рубежом та у збірках матеріалів конференцій загальним обсягом 4,46 др. арк. Автореферат дисертації повністю відображає її зміст.

Перший розділ «Теоретичні засади дослідження респондента в інтерв'ю масмедійного дискурсу» критично узагальнює відомі підходи до вивчення масмедійного дискурсу та розкриває його поліаспектний характер. Авторка з'ясовує місце дискурсу популярних журналів у просторі масмедійного дискурсу; обґрунтовує статус інтерв'ю популярного журналу як мовленнєвого жанру та описує його лінгвальні особливості; визначає специфіку адресант-адресатної взаємодії в окремих типах інтерв'ю.

У другому розділі подано методологічні засади дослідження, описано його методи аналізу та виопрацьовано власний алгоритм їх застосування.

Третій розділ дисертації «Комунікативно-прагматичний аспект презентації респондента інтерв'ю популярних журналів» присвячено дослідженню стратегій самопрезентації та представлення респондента журналістом. У розділі детально

схарактеризовано їхні тактики, встановлено залежність окремих тактик стратегії представлення респондента від композиційної будови інтерв'ю.

Заслугує позитивної оцінки деталізація засобів вербалізації окремих тактик (само)представлення в аналізованому типі дискурсу.

У четвертому розділі «Когнітивний аспект презентації респондента інтерв'ю популярних журналів» виявлено когнітивно-семантичні властивості вербальних засобів (само)презентації респондента в інтерв'ю популярних журналів. За допомогою фреймового моделювання з використанням семантики лінгвальних мереж С. А. Жаботинської реконструйовано моделі концептів ЖУРНАЛІСТ і РЕСПОНДЕНТ інтерв'ю популярних журналів, у вигляді слотів: [ТАКИЙ₁ХТОСЬ₁: агент (журналіст) діє (запитує) ТУТ ЗАРАЗ], [ТАКИЙ₂ХТОСЬ₂: реципієнт (респондент) [є ТАКИЙ₃ХТОСЬ₃ діє (повідомляє) ТУТ ЗАРАЗ через ЩОСЬ₂: причина] через ЩОСЬ₁: причина].

Отже загалом мета дослідження досягнута, а його самостійність та оригінальність переконливо засвідчують отримані О.Ю. Кузьмено результати та зроблені висновки.

Разом з тим, деякі положення в роботі носять дискусійний характер або викликають зауваження:

1. Потребує уточнення авторське розуміння провідних парадигм лінгвістики. Наведений на стор. 72 розподіл на генетичну (порівняльно-історичну), таксономічну, прагматичну та когнітивну парадигми відрізняється від усталеного у науці розуміння історії науки як розвитку парадигм від традиційної (17 – 18 ст.) до генетичної (19ст.) – структурної (20 ст.) – генеративної – функціональної (як множини комунікативних і когнітивних теорій) (див. В. О. Звегинцев, А.П. Мартинюк, О.О. Селіванова, І.П. Сусов та ін.). Бажано дізнатись авторське тлумачення прийнятого у її роботі когнітивно-комунікативного напрямку дослідження та його місце серед парадигм науки.

2. У дослідженні комунікативних і когнітивних властивостей мовленевої поведінки респондента інтерв'ю авторка послуговується поняттям мовної

особистості, що є певним анахронізмом. В останні десятиріччя в Україні і світі розроблено поняття дискурсивної особистості (див. праці проф. Н.В. Петлюченко, Л.В. Солощук та ін.), що є найбільш відповідним до обраного об'єкту і предмету вивчення. Між тим дисертація містить побіжне посилання на це поняття, наведено цитату (с.65), що не розкриває широкого когнітивно-комунікативного дослідницького потенціалу дискурсивної особистості, яка поєднує мовний і позамовний потенціал учасників дискурсу.

Говорячи про «соціальні» ролі співрозмовників (с.67 і далі), авторка вочевидь має на увазі їх ролі у спілкуванні. Нажаль, у розгляді різних концепцій адресанта і адресата дискурсу (стор. 51 і далі) основоположні ідеї щодо ролевого потенціалу мовці я слухача проф. Г.Г. Почепцова лише згадано. Вважаю, дослідження б виграло від використання широко визнаної в Україні типології комунікативних ролей учасників інтеракції, розроблених доц. М.Козирєвою (дисертація М.С. Козирєвої «Чинник слухача в англomовному неофіційному діалогічному дискурсі». Харків, 2006)

3. Не зовсім зрозумілим є трактування понять лінгвокогнітивістики у роботі. Зокрема, авторка подекуди змішує різні типи когнітивних структур: фрейми та сценарії. Концепт ІНТЕРВ'Ю є динамічним, як неодноразово справедливо вказано у роботі, отже він потребує моделювання у вигляді динамічного фрейму-сценарію. Натомість концептуальні ознаки окремих учасників дискурсу інтерв'ю варто описати через моделювання у вигляді статичного фрейму із залученням методики лінгвальних мереж А.С. Жаботинської (що фактично і зроблено у роботі).

Таким чином, в авторському ствердженні, що нею «змодельовано фрейм ІНТЕРВ'Ю ПОПУЛЯРНИХ ЖУРНАЛІВ (с.4 і далі) як сукупність слотів ХТОСЬ і ТАКИЙ» міститься прикрий зсув понять. Говорячи про когнітивну модель інтерв'ю популярних журналів: [ТАКИЙ₁ХТОСЬ₁: агенс (журналіст) *діє (запитує)* ТУТ ЗАРАЗ ТАКИЙ₂ХТОСЬ₂: реципієнт (респондент) [*є* ТАКИЙ₃ХТОСЬ₃ *діє (повідомляє)* ТУТ ЗАРАЗ *через* ЩОСЬ₂: причина] *через* ЩОСЬ₁: причина] (стор. 100), авторка

вочевидь має на увазі фрейм-сценарій, що структурує динамічне розгортання мовленнєвої події за її окремими етапами: ситуація → мотив → запит → повідомлення → і т.д. Тож бажано було відповідно оформити цю модель (див., наприклад, фрейм-сценарій концепту ANGST А. Вежбицької).

Щодо гарно і доказово описаних у роботі «слотів» ХТОСЬ і ТАКИЙ, вони є концептами РЕСПОНДЕНТ і ЖУРНАЛІСТ-ІНТЕРВ'ЮЄР, які цілком слушно подано у сукупності всіх концептуальних однак, розкритих через базисні схеми та відповідні пропозиції: предметно-акціональні, посесивні тощо. Сама авторка визнає, що це – концепт РЕСПОНДЕНТ (стор. 101: «*модель образу респондента інтерв'ю популярних журналів*»), яка «зазнає варіацій у процесі заповнення параметрів слотів ХТОСЬ₂ і ТАКИЙ₂ самим респондентом та журналістом», але у подальшому, нажаль, змішує концептуальні моделі РЕСПОНДЕНТ, ЖУРНАЛІСТ, з одного боку, та ІНТЕРВ'Ю, з іншого.

4. Робота не уникла окремих стильових неточностей і вад друку: мовну *особистість* названо «багатокомпонентною *парадигмою*» (стор. 65), або «іманентною *ознакою* особистості» (стор. 66); структурно-композиційні частини тексту названо їхніми «елементами» (стор. 4); викладний у п. 1.1.1. матеріал не точно відповідає назві підрозділу; відсутні посилання на наведені висновки науковців щодо розподілу тексту на композиційні частини (стор. 149).

Структура дисертації виграла б від більш логічного розташування розділів: спочатку опис когнітивних (п. 4), потім комунікативних (п. 3) даних.

Помічені поодинокі проблеми оформлення: друкарські вади (титул), розташування назв підрозділів має бути у підбір до тексту (п.1.2.3 на стор. 44), вади оформлення бібліографії (№ 215, 235), відсутність розподілу власних публікацій автора за рубріками ДАК (стор. 11-13 і далі).

Наведені зауваження не знижують загальної позитивної оцінки роботи яка є завершеним дослідженням, в якому отримані нові, науково обґрунтовані дані, що мають суттєве значення для подальшого розвитку дискурсології, етнолінгвістики, прикладної лінгвістики і PR. У цілому робота відповідає

вимогам п. 11, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженому постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України №656 від 19.08.2015 та №1159 від 30.12.2015, а її автор, Олена Юріївна Кузьменко, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філологічних наук із спеціальності 10.02.04 – германські мови.

Офіційний опонент докт. філол. наук, професор,
завідувач кафедри ділової іноземної мови та перекладу І.С. Шевченко
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

Підпис докт. філол. наук, проф. І.С. Шевченко засвідчую.
Учений секретар Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Н.А. Вінникова

Відхилено
10.06.2019
Учений секретар
спеціалізованої вченої
ради К 67.051.05
доц. Чорнів А.О.
С.А.Шибів-